

Journal of Universal History Studies

Yunan Ordusu Başkomutanı General Trikupis'in Esareti (2 Eylül 1922)¹

The Captivity of the Greek Army Commander-in-Chief, General Trikubis

(September 2, 1922)

Submission Type: Research Article

Received-Accepted: 31.08.2022 / 28.09.2022

pp. 239-252

Journal of Universal History Studies (JUHIS) • 5(2) • December • 2022 •

Güzin Çaykiran

Ministry of National Defence ATASE Archive, Dr., Ankara, Turkey

Email: guzincaykiran@gmail.com

Orcid Number: 0000-0002-8524-8405

Cite: Çaykiran, G. (2022). Yunan Ordusu Başkomutanı General Trikupis'in Esareti (2 Eylül 1922). Journal of Universal History Studies, 5 (2) , 239-252. DOI: 10.38000/juhis.1168594

¹ This article is analyzed by two reviewers and it is screened for the resemblance rate by the editor/ Bu makale iki hakem tarafından incelenmiş ve editör tarafından benzerlik oranı taramasından geçirilmiştir.

* In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed/ Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

* This work is licensed under a [Creative Commons BY-NC-SA 2.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.0/) (Attribution-Non Commercial-Share Alike).

* There is no conflict of interest with any person/ institution in the prepared article/ Hazırlanan makalede herhangi bir kişi/ kurum ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Öz

Sakarya Meydan Muharebesi'nin muzafferiyetle sonuçlanmasından sonra Yunan ordusu, Eskişehir-Afyon hattına çekilmişti. Buna göre de Türk ordusu, Yunanları Anadolu'dan atmak için 10,5 ayını taarruz hazırlıklarıyla geçirmişti. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa, 26 Ağustos 1922'de ordusuna taarruz emri vermiş ve ilk günde Yunan cephesine girilmişti. Beş gün süren Büyük Taarruz'da başarılı muharebelerle Yunan ordusu perişan edilmiş, 30 Ağustos Başkomutan Meydan Muharebesi ile de bu orduya son darbe vurulmuş ve mütebaki Yunan kuvvetlerinin Anadolu'dan kaçışı başlamıştı. Kaçmaya çalışan Yunan kuvvetleri arasında Trikupis kolu da vardı. Bu kolun etrafı, Türk kuvvetleri tarafından sarılınca kol kurtuluşu, beyaz bayrak çekmekte bulunmuştu. Kolun esir edilmesinden sonra General Nikolaos Trikupis, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya götürülmüş ve Trikupis, Paşa'dan Yunan Ordusuna Başkomutan olarak atandığını öğrenmişti. Trikupis, Kırşehir'de bir yıl esir olarak tutulduktan sonra Atina'ya dönmüştü. Çalışmada Büyük Taarruz sonrasında esir edilen Yunan Ordusu Başkomutanı General Trikupis'in esareti ele alınmıştır. Nitel yöntemle ele alınan çalışmada General Trikupis'in nasıl esir alındığına dair ihtilafli konuların giderilmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk İstiklal Harbi, Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Büyük Taarruz, Başkomutan Muharebesi, General Nikolaos Trikupis.

Abstract

After the Sakarya Pitched Battle resulted in triumph, the Greek army retreated to the Eskişehir-Afyon line. According to this, the Turkish army spent 10.5 months preparing for an offensive to expel the Greeks from Anatolia. After the preparations were completed, Commander-in-Chief Gazi Mustafa Kemal Pasha ordered his army to attack on 26th August 1922, and on the first day, the Greek front was broken through. With successful battles in the five-day Great Offensive, the Greek army was devastated, and with the Field Battle of the Commander-in-Chief on August 30, this army was dealt the final blow and the escape of the subsequent Greek forces from Anatolia began. Among the Greek forces trying to escape was the arm of Trikupis. When this arm was surrounded by Turkish forces, the arm raised a white flag to achieve liberation. After the captivity of the arm, General Nikolaos Trikupis was taken to Commander-in-Chief Mustafa Kemal Pasha who learned from Trikupis Pasha that he had been appointed commander-in-chief of the Greek army. Trikupis returned to Athens after being held prisoner for a year in Kırşehir. The study focused on the captivity of General Trikupis, Commander-in-Chief of the Greek Army, who was captured after the Great Offensive. The study, which is handled by the qualitative method, aims to eliminate the disputed issues about how General Trikupis was taken prisoner.

Keywords: Turkish National War, Commander-in-Chief Gazi Mustafa Kemal Pasha, Great Offensive, Field Battle of the Commander-in-Chief, General Nikolaos Trikupis.

Giriş

Birinci Dünya Savaşı sonunda 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi sonrası Anadolu'nun birçok yeri İtilaf devletlerine ait kuvvetler tarafından işgal edilmeye başlanmıştı. Bu işgallere başlangıçta gayrinizami harp birlikleri olan Kuvayımilliye karşı koymuştur. 9 Kasım 1920'den (Timur, Atakan vd., 1975, s. 231) sonra ise nizami harp birliklerinin kurulmasıyla Türk ordusu, Batı Cephesi'nde Yunan ordusuna karşı 6-11 Ocak 1921'de I. İnönü ve 26-31 Mart 1921'de II. İnönü Muharebelerini başarıyla vermişti (Öztlü, Ataturkansiklopedisi.gov.tr) Sonrasında ise 8-15 Nisan 1921'de Aslıhanlar-Dumlupınar ve 8-25 Temmuz 1921'de de Kütahya-Eskişehir Muharebeleri ile Yunan ordusunun Sakarya Nehri'nin batısına kadar ilerlemesi engellenememişti. Bu durum karşısında Başkomutan Mustafa Kemal Paşa ordusunu, Sakarya Nehri'nin doğusuna çekmiş (Koç, 2021, s. 113, 159) ve burada 23 Ağustos'ta Yunan ordusunu karşılamıştı. 22 gün 22 gece süren Sakarya Meydan Muharebesi, 13 Eylül 1921'de muzafferiyetle sonuçlanmış ve Yunan ordusu, Sakarya Nehri'nin batısına atılmıştı (İSH-Kutu: 1374, Gömlek: 90, Belge: 13). Neticede Yunan ordusu ile muharebeler bundan sonra Sakarya Nehri'nin batısında gerçekleşecektir.

Batı Cephesi'nde Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra Türk ordusu, Yunan ordusunu Anadolu'dan atmak için büyük bir taarruz hazırlığına başlamıştır. Bu hazırlıklar; Sad Taarruz Planı'nın hazırlanması, ordu teşkilatının kurulması, teşkilat değişikliği, konuş değişiklikleri, eğitim ve tahkimat gibi faaliyetlerden oluşmaktaydı (Çalhan, 1994, s. I-III). Türk ordusu, 25 Ağustos 1922 itibarıyla hazırlıklarını tamamlamış ve Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle 26 Ağustos 1922 sabahı Yunan ordusuna karşı taarruza geçmişti. Bu taarruza karşı Yunan ordusu mukavemet etmeye çalışsa da batı ve kuzey istikametinde çekilmeye başlamıştı. Nihayetinde 26-30 Ağustos 1922 tarihleri arasında Büyük Taarruz ve 30 Ağustos 1922'de Başkomutan Meydan Muharebesi'nde Türk ordusu, başarılı muharebelerle Yunan ordusunu yenilgiye uğratmıştı. Bu tarihten sonra da Yunan ordusuna karşı takip harekâtı başlamış ve dağılmış ordu birlikleri, İzmir istikametinde Anadolu'dan sürülmeye başlanmıştı. General Nikolaos Trikupis de bu harekât sırasında esir alınmıştı.

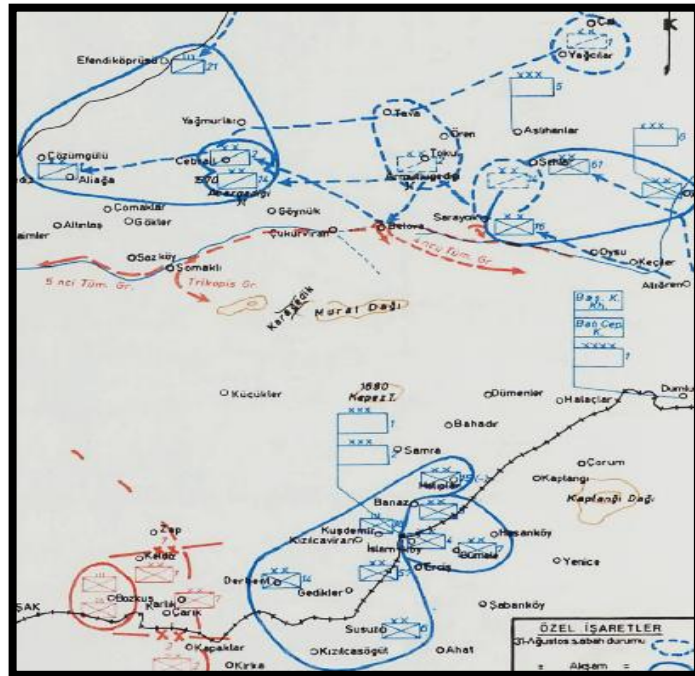
Çalışmada Büyük Taarruz sonrasında esir alınan General Trikupis'in esareti ele alınmıştır. Çalışmanın ana kaynaklarını Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı kütüphanesinde yer alan Yunancadan çevrilmiş daktilo eserler oluşturmakta olup adı geçen daire başkanlığı tarafından yayınlanan Türk İstiklal Harbi Serisi'ne ait eserlerden de yararlanılmıştır. Ayrıca konuya dair diğer kaynaklara da bakılmıştır. Çalışmada söz konusu kaynaklar içerik analizi yöntemiyle incelenmiş ve Trikupis'in nasıl esir alındığına dair ihtilafli konulara açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

1. Yunan General Nikolaos Trikupis'in Esareti

30 Ağustos 1922'de 4. Kolordu sorumluluk sahasında gerçekleşen Başkomutan Meydan Muharebesi, Adatepe'de meydana gelmişti. Muharebede; 23. Tümen güneyden, 3. Kafkas Tümeni batıdan, 5. Kafkas Tümeni doğudan, 11. Tümen kuzeydoğudan, 16. Tümen ve 61. Tümen de kuzeyden Yunan kuvvetlerini çevirerek taarruz etmiştir. Taarruzda birçok ganimet ele geçirildiği gibi Yunan kuvvetleri perişan bir halde dağlara kaçmış, yüzlercesi de esir edilmişti. Esir edilen subayların ifadesinden taarruz edilen mıntıkada 1. ve 2. Yunan Kolordu Komutanları General Trikupis ve General Digenis ve Yunan tümenlerinden 5. 9., 12. ve 4. Tümenin mütebaki kuvvetleri bulunmaktaydı (İSH-Kutu: 1802, Gömlek: 20, Belge: am).

Başkomutan Meydan Muharebesi'nden sonra Yunan kuvvetleri çeşitli kollara ayrılarak kaçmışlardır. Bunlardan Albay Kallidopulos ile Dimaras'ın 2.000 kişilik kolu, güneye Dumlupınar'a doğru ayrılmışlar fakat bir çıkış yolu bulamadıklarından tekrardan kuzeye yönelmişlerdi (Spiridonos, 1976, s. 20). Bu kaçış esnasında 7. Yunan Tümeni Kurmay Başkanı Çolakoğlu ile Kallidopulos arasında anlaşmazlık çıkmış ve Çolakoğlu ile bir kol, Karacahisar-Kapaklar güzergâhını kullanarak 1 Eylül sabahı Uşak'a ulaşmış ve Fragkos (Fragko)² Grubuyla birleşmişti (Erdem, 2017, s. 475). Kallidopulos kolu ise 1 Eylül 1922'de saat 16.00'da Murat Dağı'nın kuzeydoğu giriş kısmında ani piyade ateşine tutulmuştu. Kol yürüyüşü bıraktıktan sonra Türk süvarileri³ tarafından sarıldığını anlamış ve kol komutanları kendi aralarında yaptıkları görüşme sonunda askerin yorgun olması, cephane yetersizliği ve kuşatma çemberinden kurtulmaya çalışmanın mümkün olunamayacağı kanaatine vararak 1 Eylül 1922 saat 20.00'da Türk birliklerine teslim olmuştu. Yunan Genelkurmay Başkanlığı Beynelmillel Askerî Tarih kitabına göre teslim olanların sayısı 12. Yunan Tümeni dâhil 84 subay ve 1.600 er idi (Yunan Genelkurmay Başkanlığı Beynelmillel Askerî Tarih, 1967, s. 846). Başka bir Yunan kaynağında ise esir edilenlerin sayısı 1 general, 1 tümen komutanı, 84 subay ve 1.500 erden oluşmaktaydı (Hrisonos, 1937, s. 223; İSH-Kutu: 1802, Gömlek: 20, Belge: ava). Batı Cephesi Harp Ceridesi'ne göre teslim olanlar arasında 4. Tümen Komutanı General Dimaras, 12. Tümen Komutanı General Kallidopulos, 12. Tümen Tugay Komutanı Albay Milakos, 2. Kolordu Topçu Komutanı Albay Hacı Petro, 1. Kolordu Topçu Komutanı Papayani, 12. Tümen Topçu Komutanı Yarıbay Panalupolus, 4. Tümen Topçu Komutanı ve 2. Tümen 1. Şube Müdürü dâhil olmak üzere 40 kadar subay ve miktarı henüz tespit edilememiş külliyetli miktarda esir vardır (İSH-Kutu: 1802, Gömlek: 20, Belge: ay).

Kroki 1: 1-31 Ağustos 1922'de Muharebe Durumu

Kaynak: Niş ve Söker, 1995, Ekler kısmı; Kroki-2a

² Birçok kaynakta Frango kolu olarak ifade edilmektedir. Bu çalışmada Nilüfer Erdem'in *Yunan Tarihçiliği Göziyle Anadolu Harekatı 1919-1923* adlı eserinde geçtiği şekilde "Fragkos" olarak kullanılması tercih edilmiştir.

³ Spiridonos'a göre Türk Süvari Kolordusu, Türklerin en önemli silahı idi (Erdem, 2017, s. 464).

Türk ordusundan kaçan diğer bir kol da 9. Yunan Tümeni Komutanı Albay P. Gardikas'ın kolu idi (Erdem, 2017, s. 477). Bu kol, Trikupis kolundan Ovacık köyünde ayrılan bir kol olup 9., 12. ve 4. Tümenlerle diğer tümenlerin mütebaki kuvvetlerinden oluşmaktaydı. Ayrıca bu kola, 29 Ağustos'ta Hamur köyünden ayrılan ve Allıören'den Gediz'e doğru ilerleyen (Kanellopulos, (t.y.), s. 89) 5. Tümen Komutanı Albay Rakas'ın kolu da eklenmişti. Gardikas kolu, 31 Ağustos'ta saat 09.00'da Belova sırtlarına gelmiş, Türk süvari birliklerinin şiddetli ateşi altında büyük miktarda ölü ve yaralı zayıyla saat 12.00'da Belova köyünün 5 km. batısına varmıştı. Burada üç saat dinlendikten sonra (Genelkurmay Başkanlığı Beynelmillel Askerî Tarih, 1967, s. 846) 25.000 kişilik kol, batıya yürüyüşüne devam etmiş ve 1 Eylül 1922'de akşam saatlerinde Takmak (Eşme) köyünde Fragkos Grubu ile birleşmişti (Spiridonos, 1976, s. 260).

1 Eylül 1922'de Trikupis kolu, Murat Vadisi ile Sumaklı'ya hareket halindeydi. Bu sırada Türk süvarilerinin piyade ve makineli tüfek ateşiyle karşılaşmışlar, güneye yönelerek kaçmaya çalışmışlardı. 1/2 Eylül 1922 gecesi Küçükler köyünde istirahat etmişlerdi (Niş ve Söker, 1995, s. 60). Küçükler köyünden Minkarip'e hareketleri sırasında bölgede bulunan süvari bölüğüne bir köylü gelerek; "Murat Dağı'ndan Minkarip-Karacahisar'a bir tümen kadar Yunan kuvvetinin geldiğini" haber vermişti. Bu kuvvet, geçtiği yerleri ateşe veriyordu. 5. Kafkas Tümeni Komutanı Dadaylı Yarbay Halit (Kurnay Albay Akmansu⁴) Bey birliklerine ve 23. Tümen emrine verilen 69. Alaya (Belen, 1983, s. 489) Göğen köyünde tertiplenmesini ve mevzilerini savunmasını emretmişti. 23. Tümen 69. Alay 1. Taburu, Göğen köyünde mevzilendikten sonra 5. Kafkas Tümenini beklerken Karacahisar güney sırtlarında Türk süvarileri, ateş muharebesi yapmaktaydı.⁵ Muharebe Yunan kaynaklarında şöyle anlatılmaktadır:

"General Trikupis, Türk süvari birliklerinin taarruzunu karşılamak üzere 13. Tümene emir vermişti. Fakat ihtiyat bölüğü erleri, muharebe hattına ilerlemeleri emredilince mermileri olmadığından ve boş yere feda edilecekleri düşüncesiyle muharebeyi reddetmişlerdi. Hatta borazancı da emir almaksızın ateş kes emri vermişti. Güneye doğru ilk hattı işgal eden erler de 600 metreye kadar yaklaşan Türk askerlerinin ilk ateşine maruz kalınca buldukları hattı terk etmeye başlamışlardı. Bunun üzerine General Trikupis borazancıya ateşe başla emri vermiş, hatta geri çekilen askerine de vatana karşı vazifelerini hatırlatmış fakat muvaffak olamamıştı. Bunun üzerine Trikupis top ateşi için emir vermişti. Fakat Yunan askerleri emre karşı çıkmış ve kendisini Türklere bizzat teslim edecekleri tehdidinde bulunarak topçu taarruzuna yanaşmamışlardı. Trikupis, böyle acıklı vaziyetin karşısında kalarak ve kalbi parçalanarak topların ve makineli silahların imha edilmesini emretmişti" (Kanellopulos, (t.y.), s. 87-88; Yunan Genelkurmay Başkanlığı Beynelmillel Askerî Tarih, 1967, s. 848).

⁴ Halit Bey'in soyadı çeşitli kaynaklarda Akmansü şeklinde geçmektedir. Bu çalışmada Necati Ökse, Nusret Baycan ve Salih Sakaryalı tarafından hazırlanmış olan *Türk İstiklal Harekâtına Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri* adlı eserde geçtiği şekilde kullanılmıştır (Ökse, Baycan vd., 1989, s. 251).

⁵ 23. Tümen, 69. Alaydan Uşak kuzeyinden Elmadağ ve Gediz şosesi (dahil) arasının taranmasını ve mıntkasını 5. Kafkas Tümenine teslimini emretmişti. 69. Alay da 5. Kafkas Tümeni gelinceye kadar 1'nci Taburunu mevzide bırakarak diğer iki taburu, dağ bataryası ve süvari bölüğünü Uşak istikametine hareket ettirmişti. Diğer bir deyişle General Trikupis'in esir edildiği mıntka, 5. Kafkas Tümenine aittir. Tümen kuvvetleri gelene kadar mıntkanın taranmasını 23. Tümen 69. Alay 1. Taburu üstlenmişti (Niş ve Söker, 1995, s. 76-78). Dolayısıyla General Trikupis, 5. Kafkas Tümeni tarafından esir edilmişti (Bıyıklı, 2018, s. 108-111). Büyük Taarruza katılmış olan Fahri Belen de General Trikupis'in 5. Kafkas Tümeni tarafından esir edildiğini kayıt etmektedir (Belen, 1970, s. 82).

Bu muharebe sırasında 69. Alay 1. Tabur Komutanı Yüzbaşı Nihat Ok Efendi, süvari keşif bölüğünün olduğu hatta bir bölüğünü sürmüştü. Bu hatta gelince köyün önündeki dereden dört Yunan subayı ve silâhsız 10 er ellerinde beyaz bayrak sallayarak gelmiş ve tabur komutanına; “Teslim olacaklarını, fakat tümen komutanlarının bir tümen komutanına teslim olmak istediklerini” bildirmişlerdi. Tabur komutanı; “Tümen komutanının kendisi olduğunu, gelip teslim olmalarını” söyleyerek tabur subaylarından birisini Yunan komutanına göndermişti. 15 dakika sonra iki general ve 100 kadar çeşitli rütbedeki subay, tabur komutanının yanına gelerek bir protokolle teslim olacaklarını söylemişlerdi. Tabur komutanı, protokolün daha sonra imza edileceğini bildirerek tercümanlarıyla birlikte iki generali, Tabur Emir Subayı Teğmen Sungurlulu Nuri Efendi refakâtında Uşak’ta 23. Tümen karargâhına göndermek için yola çıkarmıştı. Fakat saat 19.00’da 9. Alayın başında bulunan 5. Kafkas Tümeni Tugay Komutanı Yarbay Ali Rıza (Albay Barlas) Bey bu kafiye rastlamış ve esir generalleri emir subayının elinden almıştı. 69. Alay 1. Tabur sorumluluğunda bulunan bölge de 5. Kafkas Tümeni 9. Alaya teslim edilmişti (Niş ve Söker, 1995, s. 78)⁶. 5. Kafkas Tümeni de gün boyunca bölgede esir toplamıştı.

Yunan kaynaklarına göre Trikupis kolu; açlık, cephanesizlik ve gece-gündüz yürüyüşlerden dolayı yorgun bir halde ilerleyemez duruma gelmiş ve silahlarıyla subaylarını tehdit etmeye başlamışlardı. Türk süvarilerinin de yaklaşmasıyla elinde komuta edebileceği birliği olmayan General Trikupis, Karacahisar (1919-1922 Senelerinde Küçük Asya’da Türk-Yunan Harbi, (t.y.) s. 17)⁷ yakınlarında beyaz bayrağın çekilmesine boyun eğmişti (Spiridonos, 1976, s. 261). General Trikupis, 2 Eylül 1922 tarihinde saat 17.00’da 23. Tümen 69. Alay 1. Tabur Komutanı tarafından esir edilmişti. Yunan kaynağına göre bu kuvvet A ve B (iki kolordu)⁸ ordusunun iki komutanı ve 13. Tümen komutanı dâhil 190 subay, 4.400 (Kondulis, 1928, s. 284) er ve 6 dağ topundan oluşmaktaydı (Yunan Genelkurmay Başkanlığı Beynelmîlel Askerî Tarih, 1967, s. 848). Başka bir Yunan kaynağında ise teslim olan erlerin sayısı 5.000’i, subayların sayısı ise 300’ü geçmiyordu (Kanellopulos, (t.y.), s. 88).

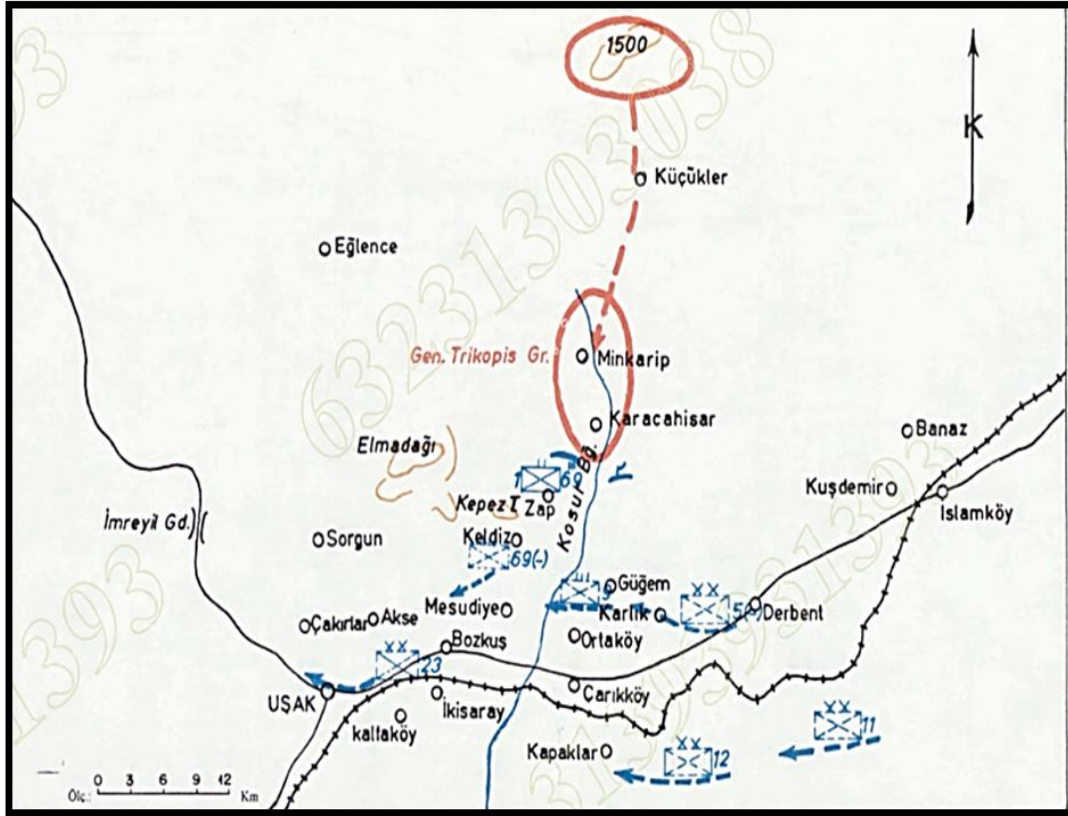
Türk kaynaklarına göre 69. Alay 1. Taburun aldığı esir sayısı 117 subay, 600 er ve 82 hayvan idi. 5. Kafkas Tümeninin 4. Kolorduya verdiği raporda ise 100 subay, 600 er ve 82 hayvan esir alınmıştı (Niş ve Söker, 1995, s. 79). Belen’e göre de 25 kadar üstsubay (ümera), 117 subay ve 100 er, esir alınmıştı (Belen, 1983, s. 491). Batı Cephesi harp ceridesine göre ise 5. Kafkas Tümeni ve 23. Tümenin 2 Eylül 1922’de aldığı esir sayısı toplam 140 subay ve 3.000 er idi (İSH-Kutu: 1802, Gömlek: 20, Belge: bd).

⁶ Trikupis’in kim tarafından ve nasıl esir alındığı hakkında ihtilaflar mevcuttur. Bu çalışmada, Genelkurmay Başkanlığı tarafından basılmış olan *Büyük Taarruzda Takip Harekâtı (31 Ağustos-18 Eylül 1922)* adlı eserdeki bilgiler dikkate alınmıştır. Çünkü adı geçen eser, askerî tarih belgeleri kullanılarak hazırlanmıştır.

⁷ Eser, 15 no.lu Bulgar Askerî Mecmuasında neşredilmiş ve 1937 yılında Türkçeye tercüme edilmiştir.

⁸ 1. ve 2. Yunan Kolordusu kastedilmektedir.

Kroki 2: 4. Kolordunun General Trikupis'i Esareti

Kaynak: Niş ve Söker, 1995, s. ekler kısmı; Kroki-10

2 Eylül 1922'de alınan esirler arasında 1. Yunan Kolordusu Komutanı General Trikupis, 2. Yunan Kolordusu Komutanı General Digenis, 13. Yunan Tümen Komutanı Albay Miryanidis, 2. Yunan Kolordusu Kurmay Başkanı Albay Yuvanıs ve Albay Kalınablis vardı. 69. Alay'ın 1. Taburunun götürdüğü esirlerden başka 391 subay, 4.385 er, yaklaşık 700 hayvanla 3 Eylül 1922 sabahı toplanan silâh toplamı 5.000 tüfek, 100 makineli tüfek, yüzlerce otomatik tüfek, 12 dağ topu ve 1.000 sandık topçu cephanesiyle miktarı sayılamayan piyade cephanesi ve bomba ele geçirilmişti. Generaller, kurmaylar ve tümen komutanları, 5. Kafkas Tümeni karargâhına ve sonra da otomobillerle Uşak'a götürülmüşlerdi. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, esirleri önceden Yunan Başkomutanı Yorgo Hacıanestis için hazırlattığı, içi mavi ve beyaza boyatılmış bir Türk evinin geniş salonunda Fevzi Paşa (Mareşal Çakmak) ve İsmet Paşa (Orgeneral İnönü) ile beraber kabul etmişti. Mustafa Kemal Paşa, Trikupis'e "Oturun general, yorulmuş olacaksınız" dedikten sonra harita üzerinde bazı açıklamalarla Yunan ordusunun hezimetini kastederek: "Bu nasıl sevk ve idaredir? Sizin için teşebbüs edilecek birçok hareket tarzları vardı, hiç birine neden başvurmadınız?" demiştir. Bunun üzerine esir General Trikupis, Yunan Hükümetinden şikâyet ederek ordusunun kötü durumunu ve Hacıanestis'nin kusurlarını anlatmıştır (Niş ve Söker, 1995, s. 80-82). General Trikupis esir edildikten sonraki olayları anılarında şöyle anlatmaktadır:

"Uşak dışında esir olup Türk ordusu Komutanı İsmet Paşa'nın dairesine götürüldüm. O da beni Mustafa Kemal'e götürdü. Mustafa Kemal'in odasına girdiğim zaman o ayağa kalkarak dostane bir şekilde beni karşıladı ve Fransızca hitap ederek şunları söyledi:

-Unutmayın ki, koca Napolyon da esir olmuştu.

-Siz vazifenizi tam olarak ve somuna kadar yaptınız, biz de sizi takdir ve size hürmet ediyoruz.

-Siz burada esir değil, misafirsiniz.

Sonra bana sordu:

-Küçük Asya Orduları Komutanlığına (Yunan ordusu başkomutanı) tayin edildiğinizi biliyor musunuz?

Ben cevap verdim”.

-Hayır!” (Trikupis, 1967, s. 104).

General Trikupis, esir edildikten sonra 4 Eylül 1922’de Yunan Ordusu Başkomutanı Hacıanestis’nin yerine başkomutan olarak tayin edildiğini burada öğrenmiştir (Kondulis, 1928, s. 284). Yunan kaynaklarına göre Anadolu’daki gelişmelerden habersiz olan Yunan Hükümetinin böyle bir anda başkomutanlığa Trikupis’i atması, Türklerin Yunan başkomutanını esir ettiği söylemlerine fırsat vermişti. Yunan Hükümeti, Trikupis’in esir edildiğini 5 Eylül 1922’de öğrenmiş ve başkomutanlığı General Trikupis’ten alarak Polimenakos’a vermişti (Erdem, 2017, s. 480). Fakat bu gecikmiş bir hareketti. Çünkü Trikupis, esir edildiğinde 1. Yunan Kolordu Komutanı idi fakat esir süresince Yunan Hükümeti tarafından başkomutan olarak anılmıyordu. Dolayısıyla Türk ordusu, Yunan ordusu başkomutanını esir etmişti. General Trikupis, Uşak’tan Ankara’ya oradan da Kırşehir’e götürülmüştür. Trikupis, burada bir yıl kaldıktan sonra Atina’ya dönmüş ve Milli Savunma Bakanlığı emrinde çalışmıştır (Trikupis, 1967, s. 104).

2. Sonuç ve Değerlendirme

Milli Mücadele’nin askerî safhasının son kısmı Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi’dir. Bu muharebelerde Yunan ordusuna karşı başarılı muharebeler verilmiş ve ordunun Anadolu’dan kaçışı başlamıştır. Bu kaçışta Yunan ordusunu teşkil eden birlikler, birbirine karışmış durumda kollar halinde firara başlamışlardı. Bu kollardan biri de kolordusu dağılmış olan 1. Yunan Kolordusu Komutanı General Trikupis’e aittir. Trikupis kolu, 30-31 Ağustos 1922 tarihlerindeki muharebelerde kendilerini Murat Dağı’na zor atmıştır. Trikupis’in amacı, buradan Uşak’a giderek Fragko Grubu ile birleşmektir. Fakat bu geç alınmış bir karardır. Kol, Türk süvarileri tarafından takip edilmektedir. Dolayısıyla etrafı çevrilmiş olan Trikupis, mukavemet etmenin beyhude olacağı kanaatine vararak teslim olmayı seçmiştir. Çünkü beraberindeki subaylar ve erler; açlık, yorgunluk ve cephanesizlik gibi sebeplerle Türk birliklerine karşı koymayı reddetmişlerdi. Hatta Yunan erleri, ellerindeki silahlarla muharebe yapmamak adına subaylarını tehdit etmişlerdi.

General Trikupis’in esareti hakkında ihtilafli iki konuyu açıklığa kavuşturmakta fayda vardır. Birincisi Trikupis’i teslim alan birlik hangisidir? İkincisi ise Trikupis’in esir edildiği sırada Yunan ordusu başkomutanı olup olmadığıdır.

İlk olarak Trikupis’i teslim alan 1. Tabur, 23. Tümen 69. Alaya bağlı bir birlik idi. 69. Alay, 2 Eylül 1922’de 5. Kafkas Tümeni emrine verilmiş ve Karacahisar bölgesinde esir arama-tarama faaliyetine katılmıştı. Dolayısıyla daha önceden 23. Tümenin tuttuğu bölge Trikupis’in esareti sırasında 5. Kafkas Tümenine devredilmişti. Haliyle Trikupis, her ne kadar 23. Tümene bağlı birlik tarafından teslim alınmışsa da Yarbay Halit Bey komutasındaki 5. Kafkas Tümeni muntikasında esir olmuştur.

İkincisi ise Trikupis, 2 Eylöl 1922'de esir alınmış ve bu esareten haberi olmayan Yunan Hükümeti, 4 Eylöl 1922'de Trikupis'i başkomutan olarak atanmıştır. Dolayısıyla Trikupis, esir edildiği süre zarfında çok kısa bir süreliğine de olsa başkomutan olarak kalmıştır. Sonuç olarak Türk ordusu, Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi ile elde ettiği muzafferiyetini Yunan ordusu başkomutanı General Trikupis'i esir alarak taçlandırmıştır.

Kaynakça

- [1] 1919-1922 Senelerinde Küçük Asya'da Türk-Yunan Harbi, (t.y.), (b.y.), (MSB Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Kütüphanesi, daktilo eserler).
- [2] Belen, Fahri (1970), Büyük Türk Zaferi Afyon'dan İzmir'e, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- [3] Belen, Fahri (1983), Askerî, Siyasal ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- [4] Bıyıklı, H. Serdar (2018), Miralay Halit Akmansü, Pamiray Tarih, İstanbul.
- [5] Çalhan, Özden(1994), Büyük Taarruza Hazırlık ve Büyük Taarruz (10 Ekim 1921-31 Temmuz 1922), Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- [6] Erdem, Nilüfer(2017), Yunan Tarihçiliği Gözüyle Anadolu Harekatı 1919-1923, Derlem Yayınları, İstanbul.
- [7] Genelkurmay Başkanlığı Beynelmilel Askerî Tarih(1967), 1919-1922 Küçük Asya Seferinin Özetlenmiş Tarihi, Askerî Tarih İdaresi Yayını, Atina (MSB Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Kütüphanesi, daktilo eserler).
- [8] Genelkurmay Milli Mücadele Albümü(2016), (yay.haz. Hüsnü Özlü), Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- [9] Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Aralık 1967, S. 62, Vesika no: 1409.
- [10]Hrisonoos, Tanaş İ.(1937), Yunan Süvarisi Küçük Asya Harekâtında 1919-1922, çev. Niko Grigorisdis, Atina, 1937 (MSB Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Kütüphanesi, daktilo eserler).
- [11]İSH-Kutu: 1802, Gömlek: 20, Belge: am
- [12]İSH-Kutu: 1802, Gömlek: 20, Belge: ava.
- [13]İSH-Kutu: 1802, Gömlek: 20, Belge: ay.
- [14]İSH-Kutu: 1802, Gömlek: 20, Belge: bd.
- [15]Kanellopulos, K.D.(t.y.), Küçük Asya Mağlubiyeti Ağustos 1922, c. II., çev. Anesti Oralli (MSB Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Kütüphanesi, daktilo eserler).
- [16]Koç, Kadim(2021), Ankara'nın Kördüğümü Sakarya, Bilgi Yayınları, Ankara.
- [17]Kondulis, Aleksandros(1928), Küçük Asya Seferi Dördüncü Devre Haziran-Eylül 1922, 2. Kitap, çev. Yorgo Eksarhopulos, Atina, (MSB Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Kütüphanesi, daktilo eserler).
- [18]MSB Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Arşivi (ATASE); İSH-Kutu: 1374, Gömlek: 90, Belge: al.
- [19]Niş, Kemal ve Söker, Reşat(1995). Büyük Taarruzda Takip Harekâtı (31 Ağustos-18 Eylül 1922), c. 2, Ks.2, Kitap 3, yay.haz. T. Ercan ve Ç. Anıt, Genelkurmay Basımevi, Ankara.

- [20]Ökse, Necati, Baycan, Nusret ve Sakaryalı (1989), Salih, Türk İstiklal Harekâtına Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- [21]Özlu, Hüsnü, "İnönü Muharebeleri", Atatürk Ansiklopedisi,
"https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/inonu-muharebeleri/", Erişim Tarihi: 09.01.2022.
- [22]Spiridonos, Yorgos L.(1976), Harp ve Hürriyetler; Şahsi Müşahademe Göre Küçük Asya Seferi, (b.y.), (MSB Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Kütüphanesi, daktilo eserler).
- [23]Timur, Cevdet, Atakan, Rauf, Berkay, Alişan ve Ertekin, Veli(1975), Türk İstiklal Harbi; İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919-2 Kasım 1923), c. 7, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- [24]Trikupis, Nikolaos(1967), General Trikupis'in Hatıraları, çev. A.Angın, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul.
- [25]Türk İstiklal Harbinde Bir Piyade Tümeninin Muharebeleri (61'inci Piyade Tümeni)(1983), Harp Akademileri Basımevi, İstanbul.

EKLER

Ek-1: Kallidopulos Kolundan Esir Alınan Generaller (1 Eylül 1922).

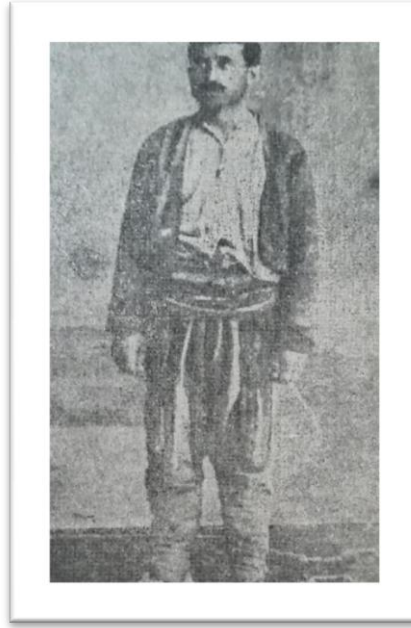
Kaynak: Milli Mücadele Albümü, 2016, s. 246

Ek-2: Esir General Nikolaos Trikupis.

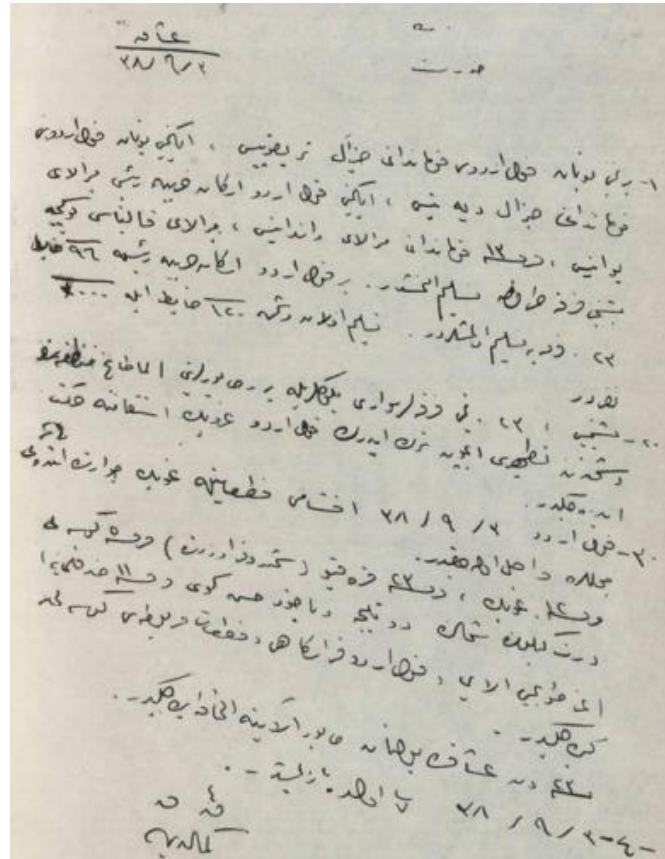
Kaynak: Belen, 1983, s. 489.

Ek-3: Trikupis'i Teslim Alan Yüzbaşı Nihat Efendi (Ok), Köylü Kıyafetinde.

Kaynak: Belen, 1983, s. 490.

Ek-4: General Trikupis'in 5.Kafkas Tümeni Tarafından Esir Edildiğine Dair Harp Raporu (3 Eylül 1922).

Kaynak: Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Aralık 1967, S. 62, Vesika no: 1409, s. 369

Ek-5: Esir General Trikupis, General Digenes ve Türk Subaylar (Uşak, 3 Eylül 1922).

Kaynak: Milli Mücadele Albümü, 2016, s. 212.